

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α΄

ΘΕΜΑ Α1

- A.1.1. α)** Πρόκειται για το συνέδριο που οργανώθηκε στη Μασσαλία το Φεβρουάριο του 1918, απάντηση στο σχολικό βιβλίο, «η ρωσική επανάσταση... Σοβιετικής Ένωσης», σελ. 250.
- β)** « Τον Ιούλιο του 1914 ... γεωργικό κλήρο», σελ. 140-141.
- γ)** « Το κόμμα του Γ. Θεοτόκη ... Αντιβενιζελικών», σελ. 93.

- A.1.2.** 1-β-i
2-β-iv
3-α-ii
4-β-iii

ΘΕΜΑ Α2

- A2.1.** «Η επιμονή των επαναστατών ... Κρήτης με την Ελλάδα», σ. 215.
- A2.2.** «Όταν με την επέμβαση των συμμάχων ενοποιήθηκε...συνέπειές της» σελ. 50.
(Πιθανή μικρή εισαγωγή για τον α΄ παγκόσμιο πόλεμο και το διχασμό.)

ΟΜΑΔΑ Β΄

ΘΕΜΑ Β1

- α)** Περί τα τέλη της δεκαετίας του 1850 έγινε φανερή μια συνολική δυσaréσκεια μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού λόγω της οικονομικής δυσπραγίας και της δυσλειτουργίας του πολιτικού συστήματος και συγκροτήθηκαν αντιπολιτευτικοί όμιλοι με εκσυγχρονιστικά κατά κύριο λόγο αιτήματα. Ηγέτης αυτού του εκσυγχρονιστικού ρεύματος αναδείχθηκε ο Αλέξανδρος Κουμουνδούρος, πολιτικός που επρόκειτο να παίξει σημαντικό ρόλο στην ιστορία της Ελλάδας στη συνέχεια (παρά το γεγονός ότι το σχολικό βιβλίο δεν τονίζει ιδιαίτερα τον μετέπειτα ρόλο του).

Μπορεί πάντως να επισημανθεί το κοινό σημείο των δύο πολιτικών που ήταν η διάθεση περιορισμού των υπερεξουσιών του ανώτατου άρχοντα. Ο μεν Κουμουνδούρος οδήγησε στη συγκρότηση των αντιπολιτευτικών ομίλων (επί Όθωνα), όπως ήδη λέχθηκε, ο Τρικούπης υποκίνησε την απαίτηση θεσμοθέτησης της αρχής της δεδηλωμένης (επί Γεωργίου α΄). [Επισημαίνουμε

ότι το στοιχείο αυτό θα μπορούσε να μην θεωρηθεί αναγκαίο στην απάντηση, από την άποψη ότι το ερώτημα επικεντρώνει στο πρόγραμμα και στους στόχους των δύο πολιτικών.]

Σύμφωνα με το κείμενο Α΄, στο βασιλικό λόγο της 28^{ης} Μαΐου 1865 τον οποίο είχε συντάξει ο Κουμουνδούρος διακρίνονται οι στόχοι της κυβέρνησής του: επεδίωκε τις φιλικές σχέσεις με τις ξένες δυνάμεις, την προστασία της δημόσιας τάξης και των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Τα τελευταία θα διασφαλιζόνταν με ελεύθερες εκλογές. Παράλληλα, ζητούσε την έκδοση νομοθετικών διαταγμάτων για τη διευθέτηση των οικονομικών ζητημάτων της χώρας, καθώς επίσης και νομοσχέδια για τη διανομή των εθνικών γαιών και την τροποποίηση του φορολογικού συστήματος με στόχο την ελάφρυνση των αγροτών. Αυτό το σημείο αποτελεί ίσως και το κυριότερο ζήτημα διαφοροποίησης της τρικουπικής πολιτικής από την πολιτική του Κουμουνδούρου, αν ληφθεί υπόψη η υποστήριξη των γαιοκτημόνων από το Χ. Τρικούπη, που οφειλόταν σε διάφορους λόγους.

Βασική εξάλλου ήταν και η μέριμνα για την καλή και απλούστερη διοίκηση, η οποία θα επιτυγχανόταν με τον καθορισμό των προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων και την κατάρτιση διοικητικού, καθώς και δημοτικού οργανισμού. Τέλος, απαραίτητη κρίθηκε η λήψη μέτρων για τη βελτίωση του στρατού και τις επενδύσεις σε έργα υποδομής, όπως η τελειοποίηση των μέσων συγκοινωνίας.

Αρκετά κοντά στις απόψεις του Κουμουνδούρου ήταν και το συστηματικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού που παρουσίασε το τρικουπικό (Νεωτερικό) κόμμα, ήδη από το 1875. Αν και οι δύο πολιτικοί, Χ. Τρικούπης και Αλέξανδρος Κουμουνδούρος, ήλθαν κατά εποχές σε έντονη αντιπαράθεση, όμως ιδεολογικά φαίνεται ότι είχαν κοινές θέσεις. Ειδικότερα, οι τρικουπικοί θεωρούσαν ότι, για να εξελιχθεί το ελληνικό κράτος σε ένα κράτος διεθνώς ισχυρό και ανταγωνιστικό, απαιτούνταν αρχικά η αποδοχή εκ μέρους της κοινής γνώμης τόσο του υλικού όσο και του ψυχολογικού κόστους που η ανάπτυξη προϋπέθετε. Επίσης, επιδίωκαν τη συγκρότηση ενός κράτους δικαίου, τέτοιου δηλαδή στο οποίο η οργάνωση και η λειτουργία όλων των θεσμών και των τομέων της κρατικής εξουσίας να ρυθμίζονται με κανόνες του θετικού δικαίου, επομένως με νόμους που το ίδιο το κράτος έχει θεσπίσει.

Ο Τρικούπης, ακόμα, στόχευε στον εξορθολογισμό της διοίκησης, κυρίως με τον καθορισμό των προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων, ώστε να περιοριστεί η ευνοιοκρατία. Εξάλλου σε προτεραιότητα τοποθετούσε την ανάπτυξη της οικονομίας και την ενίσχυση της γεωργίας. Επιπλέον, επιζητούσε τη βελτίωση της άμυνας και της υποδομής, κατά κύριο λόγο του συγκοινωνιακού δικτύου της χώρας, ενώ στα χρόνια της πρωθυπουργίας του Τρικούπη, όπως επιβεβαιώνει το δεύτερο παράθεμα, αναπτύσσονται τηλεγραφέια και ταχυδρομεία, πραγματοποιούνται σημαντικά έργα οδοποιίας και εγκαινιάζεται η διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου.

Συμπερασματικά, σε γενικές γραμμές η πολιτική γραμμή των δυο αυτών ηγετών συμπίπτει, καθώς κοινό όραμά τους ήταν η **συγκρότηση ενός σύγχρονου ελληνικού κράτους, αντάξιου των δυτικοευρωπαϊκών κρατών της εποχής.**

- β) Για την υλοποίηση του εκσυγχρονιστικού προγράμματος του Τρικούπη έγινε αρχικά η προσπάθεια για οργανωτικές μεταβολές και βελτίωση των οικονομικών του κράτους, που άλλωστε θεωρούνταν μοχλός της οικονομικής ανάπτυξης. Η διασφάλιση των αναγκών πόρων θα επιτυγχανόταν με την εντατική φορολόγηση και τη σύναψη εξωτερικών δανείων. Επιπρόσθετα, ο Τρικούπης παρείχε κίνητρα στην ιδιωτική πρωτοβουλία για επενδύσεις και πιο συγκεκριμένα, διαμόρφωσε ευνοϊκές συνθήκες, προκειμένου να προσελκύσει τα κεφάλαια των Ελλήνων ομογενών του εξωτερικού, που οι πολιτικοί του αντίπαλοί , όπως ο Θ. Δηλιγιάννης, θεωρούσαν «τυχοδιωκτικό χρηματιστικό κεφάλαιο». Η μεταφορά της έδρας των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους στο ελληνικό έδαφος αποτελούσε για τον Τρικούπη δίαυλο χρηματοδότησης της εσωτερικής ανάπτυξης και εκχρηματισμού της οικονομίας. Πράγματι η κάποια έστω προσέλκυση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των ομογενών (τραπεζικών και χρηματιστικών κατά το πλείστον) συντέλεσε στο να μειωθεί η επιζήτηση διορισμού σε δημόσιες θέσεις, όπως αναφέρεται στο σχολικό βιβλίο. Παράλληλα επιβαλλόταν , βέβαια, η λήψη μέτρων που θα ευνοούσαν την προώθηση των συμφερόντων των αστικών κοινωνικών στρωμάτων.

Οι τρικουπικοί ακολούθησαν με συνέπεια το πρόγραμμα της χρηματοδότησης και νομοθετικής ρύθμισης όλων των παραπάνω ζητημάτων, το οποίο όμως είχε πολιτικό και οικονομικό κόστος. Το οικονομικό αποτέλεσμα, όπως καταγράφεται και στο σχολικό βιβλίο, ήταν η εξάντληση των φορολογούμενων και η υπερβολική επιβάρυνση του προϋπολογισμού, ώσπου το 1893 το κράτος κήρυξε πτώχευση.

ΘΕΜΑ Β1

- α) Ήδη από την εποχή των Βαλκανικών πολέμων είχαν γίνει γνωστές διώξεις των Ελλήνων της Μικράς Ασίας, οι οποίες εντάθηκαν μετά το 1914, σύμφωνα και με το κείμενο του Κ. Σβολόπουλου. Συγκεκριμένα κατά το σχολικό βιβλίο «τους πρώτους μήνες του 1914 ... σε πολλές χιλιάδες», (σελ. 138-139).

Ήταν προφανές ότι οι Έλληνες της Μικράς Ασίας αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα, που τους εξωθούσαν στην προσφυγιά. Οι βιαιότητες των Τούρκων και η απειλή της γενοκτονίας του Μικρασιατικού ελληνισμού αποτυπώνονται στο πρώτο κείμενο της πηγής και συσχετίζονται με τη συναισθηματική φόρτιση του Βενιζέλου, ο οποίος είχε ζήσει μακροχρόνια σε συνθήκες τουρκοκρατίας στην ιδιαίτερη πατρίδα του στην Κρήτη.

- β) Τα γεγονότα αυτά έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην απόφαση του Βενιζέλου τόσο να διεκδικήσει την περιοχή της Δυτικής Μικράς Ασίας όσο και να αποδεχτεί τη μεταγενέστερη πρόταση του Λ. Τζωτζ (τότε πρωθυπουργού της Αγγλίας) να αποστείλει ελληνικό στρατό στη Σμύρνη το Μάιο του 1919. Αν και έχουν εκφραστεί πολλές ερμηνείες από διάφορους ιστορικούς για τις αποφάσεις αυτές, τα συγκεκριμένα παραθέματα τονίζουν τα **εθνικά κριτήρια της βενιζελικής πολιτικής**. Μάλιστα στο κείμενο του Κ. Σβολόπουλου τονίζεται πως ο διωγμός των Ελλήνων ήδη από τα χρόνια των Βαλκανικών

πολέμων και πολύ περισσότερο μετά το 1914 επέβαλε την ένοπλη σύγκρουση Ελλήνων και Τούρκων.

Στο κείμενο του Στέφανου Στεφάνου, (προσωπικού γραμματέα του Ελ. Βενιζέλου), τονίζεται πως **η επέκταση ήταν βασική προϋπόθεση της επιβίωσης και σωτηρίας του Μικρασιατικού ελληνισμού, αφού η βία των Τούρκων είχε επιβεβαιωθεί.**

Σύμφωνα με το δεύτερο κείμενο τονίζεται ότι δεν ήταν μόνο συναισθηματικοί ούτε στενά εθνικοί οι λόγοι της στρατιωτικής απόβασης. Η πολιτική αυτή απόφαση ήταν σύμφωνη με την επικρατούσα φιλελεύθερη πολιτική ιδεολογία του Δυτικού κόσμου, η οποία είχε εκφραστεί και στο Συνέδριο της Ειρήνης στο Παρίσι (που οι μαθητές το γνωρίζουν από τη σελ. 250 του σχολικού τους βιβλίου). Αυτή πρόβαλε τη μεγάλη σημασία της αρχής της αυτοδιάθεσης των εθνών ως προϋπόθεσης για την επικράτηση της δικαιοσύνης στο μεταπολεμικό κόσμο.

- γ) Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών (ή , κατ' άλλους, των εθνών) είχε συνδεθεί με το όνομα του Αμερικανού Προέδρου Γουίλσον. (σχολικό βιβλίο, σελ. 249) Ο ίδιος, σύμφωνα με το παράθεμα, είχε εκφράσει τη συμπάθειά του για τους Έλληνες της Μικράς Ασίας, θύματα ταλαιπωριών και αδικίας. Από το σχολικό βιβλίο είναι γνωστή η αντίστοιχη στάση του προς το Χρύσανθο (Φιλίππιδη), μητροπολίτη Τραπεζούντας, προς τον οποίο διακήρυξε την πεποίθησή του για την αναγκαιότητα υποστήριξης της ανεξαρτησίας του Πόντου. (σ. 251).

Κατά την παρατήρηση του παραθέματος, αντίστοιχες απόψεις είχαν εκφράσει Βρετανοί και Γάλλοι διπλωμάτες, αφού ο πρωθυπουργός της Γαλλίας Κλεμανσώ επιζητούσε επίσης την εφαρμογή του δικαίου.

Βασισμένος σε όλες αυτές τις εξαγγελίες ο Έλληνας πρωθυπουργός τόνιζε την ελληνικότητα των ομογενών μικρασιατικών πληθυσμών, που διέθεταν αντίστοιχη εθνική συνείδηση, πράγμα που αποτελούσε το κύριο επιχειρήμα του για τη δικαιολόγηση της πολιτικής του γενικά και εν μέρει για τη μετέπειτα απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη. Έτσι μπορούσε να είναι αποτελεσματικότερη η διπλωματική του παρέμβαση και να στηρίζεται σε κοινά παραδεκτά επιχειρήματα.

Χρήσιμες παρατηρήσεις για την επεξεργασία του θέματος της πηγής Β2 και των παραθεμάτων:

- ✓ Η στάση αυτή των διπλωματών της εποχής έμεινε σε επίπεδο θεωρητικό. Έμπρακτα δεν θέλησαν να υποστηρίξουν ανάλογες πολιτικές και όταν υπογράφηκαν οι συνθήκες του α' παγκοσμίου πολέμου δεν έδειξαν αντίστοιχη ευαισθησία για λαούς που είχαν προβάλει ανάλογα αιτήματα. (Αρμένιοι, Κούρδοι ακόμη και για τους Έλληνες του Πόντου.)
- ✓ Ο Βενιζέλος συμφώνησε με την αποστολή του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη στην πρόταση, που του έγινε από τον Λούδ Τζώρτζ (πράγμα που επιβεβαιώνεται από το ημερολόγιο που είχε κρατήσει ο Βενιζέλος κατά το συνέδριο του Παρισιού). Η παρουσία και ο ρόλος του

ελληνικού στρατού κατά το 1919 δεν δικαιολογεί τη μετέπειτα κίνηση και δράση του τελευταίου, μάλιστα μετά το 1921, οπότε είχαν αλλάξει εντελώς τα τοπικά και διεθνή δεδομένα.

- ✓ Στο θέμα του **Ποντιακού ελληνισμού**, που θίγεται και στο σχολικό βιβλίο και γνωρίζουν οι μαθητές μπορεί να επιβεβαιωθεί η διαφορετική στάση του Ελ. Βενιζέλου. Έλληνες, με ελληνική εθνική συνείδηση, δεν υπήρχαν μόνο στη Δυτική Μικρά Ασία και στην περιοχή της Σμύρνης. Υπήρχαν και σε άλλες περιοχές και κυρίως στην περιοχή του Πόντου. Παρά την αρχική ευμενή τοποθέτησή του ο Βενιζέλος πιεζόμενος και από τους συμμάχους του α΄ παγκοσμίου πολέμου δεν περιέλαβε τον Πόντο στις διεκδικήσεις του, αλλά αντιθέτως πρότεινε στους Πόντιους άλλες πιθανές λύσεις, στοιχείο που του καταλογίζουν πολλοί ιστορικοί και ερευνητές. Αν οι μαθητές κάνουν λόγο για το θέμα, μπορούν να στηριχθούν σε στοιχεία των σελ. 250-251. («Η κυβέρνηση Ελ. Βενιζέλου ήταν αρχικά σύμφωνη... Συνδιάσκεψη.»)

(Οι απαντήσεις είναι ενδεικτικές και έχουν συνταχθεί για να καθοδηγήσουν τη διόρθωση και τη διδασκαλία των Επαναληπτικών θεμάτων.)